

MAKTAB PSIXOLOGINING XIZMAT FAOLIYATI: ZAMONAVIY TA'LIM JARAYONIDA PSIXOLOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI

Mualliflar: Abdugapbarova Ziynep Zakirovna

Nukus shahri, Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 24-umumta'lim maktabi psixologi

Mnajatdinova Toxtagul Je'nisbaevna

Nukus shahri, Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 55-umumta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya

Ushbu maqola maktab psixologining faoliyatini, uning zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning psixologik salomatligi va barkamol rivojlanishini ta'minlashdagi o'rnini atroflicha yoritadi. Unda maktab psixologik xizmatining nazariy asoslari, asosiy yo'nalishlari va vazifalari, shuningdek, amaliy jihatdan qo'llaniladigan metodlar chuqur tahlil qilingan. Maqolada psixodiagnostika, psixokorreksiya, psixologik maslahat, profilaktika va ma'rifiy ishlar kabi faoliyat turlari batafsil ochib berilgan. Mualliflar Nukus shahridagi 24- va 55-umumta'lim maktablari tajribasi misolida maktab psixologining o'quvchilar, o'qituvchilar va ot-onalar bilan olib boradigan kompleks ishlarining samaradorligini muhokama qiladilar. O'quvchilarda uchraydigan adaptatsiya qiyinchiliklari, o'zlashtirishdagi muammolar, emotsional va xulq-atvor buzilishlarining oldini olish va ularni bartaraf etishda psixologning hissasi yoritilgan. Kalit so'zlar: Maktab psixologi, psixologik xizmat, psixodiagnostika, psixokorreksiya, psixologik maslahat, psixoprofilaktika, ma'rifiy ishlar, o'quv-tarbiya jarayoni, psixologik salomatlik, adaptatsiya, Nukus shahri.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarning nafaqat bilimlarni o'zlashtirishiga, balki ularning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ham katta e'tibor qaratmoqda. Maktab – bu bolaning hayotidagi ikkinchi muhim ijtimoiy institut bo'lib, unda bola bilimlarni egallash bilan birga, ijtimoiy munosabatlar tizimiga kirishadi, shaxs sifatida shakllanadi. Shu bois, o'quvchilarning maktab hayotidagi turli psixologik muammolariga (adaptatsiya qiyinchiliklari, o'qishdagi qiyinchiliklar, xulq-atvor buzilishlari, emotsional beqarorlik, tengdoshlar bilan munosabatlardagi konfliktlar) o'z vaqtida e'tibor qaratish va ularni bartaraf etish dolzarb vazifa hisoblanadi. Aynan mana shu jarayonda maktab psixologining xizmat faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi o'quvchilarning psixologik salomatligini ta'minlash, ularning barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishiga ko'maklashish,

o'qituvchilar va ota-onalar uchun psixologik yordam ko'rsatish orqali ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Nukus shahridagi 24- va 55-umumta'lim maktablari ham bu yo'nalishdagi ishlarga katta e'tibor qaratib, maktab psixologik xizmatining mazmunini boyitishga intilmoqda. Ushbu maqolada maktab psixologining xizmat faoliyatining asosiy yo'nalishlari, vazifalari, metodologiyasi va zamonaviy ta'lim sharoitidagi ahamiyati ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Maktab psixologining xizmat faoliyati psixologiya va pedagogika fanlarining keng qamrovli nazariy asoslariga tayanadi. Bular rivojlanish psixologiyasi (L.S. Vygotskiy, A.N. Leontiev, D.B. Elkonin), pedagogik psixologiya (E.G'. G'oziyev, V.M. Karimova), ijtimoiy psixologiya (G.M. Andreeva) va differensial psixologiya (B.M. Teplov) kabi sohalarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va ta'lim-tarbiyaga oid normativ hujjatlari ham maktab psixologik xizmatining huquqiy va metodologik bazasini tashkil etadi.

Metodologik yondashuvlar:

Tizimli yondashuv: Bola shaxsi yaxlit tizim sifatida ko'riladi, uning rivojlanishidagi har qanday muammo oila, maktab va tengdoshlar muhiti bilan o'zaro bog'liqlikda tahlil etiladi. Maktab psixologi o'z faoliyatida barcha ta'lim subyektlari (o'quvchi, o'qituvchi, ota-ona, ma'muriyat) bilan hamkorlikda ishlaydi.

Rivojlantiruvchi yondashuv: Psixologning asosiy vazifasi nafaqat mavjud muammolarni bartaraf etish, balki bolaning shaxsiy salohiyatini ochish, uning kognitiv va emotsional rivojlanishini rag'batlantirishdir.

Faoliyatga asoslangan yondashuv: Psixologik ta'sir mexanizmlari bolaning yoshi va individual xususiyatlariga mos faoliyat turlari (o'yin, o'qish, muloqot, mehnat) orqali amalga oshiriladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: Har bir o'quvchining individual xususiyatlari, ehtiyojlari va imkoniyatlari inobatga olinib, unga moslashtirilgan yordam ko'rsatiladi.

Maktab psixologi o'z faoliyatida diagnostika, korreksiya, maslahat va profilaktik-ma'rifiy ishlarni kompleks tarzda olib boradi, bunda ilmiy asoslangan metodlardan foydalanadi va professional etika tamoyillariga qat'iy rioya qiladi.

MAKTAB PSIXOLOGINING XIZMAT FAOLIYATI YO'NALISHLARI VA VAZIFALARI

Maktab psixologining xizmat faoliyati bir nechta asosiy yo'nalishlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

1. Psixodiagnostika

Bu o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini, rivojlanish darajasini, muammolarini aniqlashga qaratilgan tizimli jarayon.

Vazifalar:

1- va 5-sinf o‘quvchilarining maktab va sinfga adaptatsiya darajasini aniqlash.

O‘quvchilarning bilish jarayonlari (diqqat, xotira, tafakkur, nutq) rivojlanish darajasini baholash.

Shaxsiy xususiyatlar (o‘ziga baho berish, xavotirlanish, agressiya, motivatsiya) va xulq-atvor muammolarini aniqlash.

Iste’dodli va qobiliyatli bolalarni aniqlash.

Kasbga yo‘naltirish maqsadida o‘quvchilarning qiziqishlari va moyilliklarini o‘rganish.

Metodlar: Kuzatish, suhbat, intervyu, psixologik testlar (verbal va noverbal), proyektiv metodikalar, so‘rovnomal, sotsiometriya.

2. Psixokorreksiya va rivojlantirish ishlari

Psixodiagnostika natijalariga asoslangan holda aniqlangan muammolarni bartaraf etish va shaxs rivojlanishini optimallashtirishga qaratilgan maqsadli ta’sirlar.

Vazifalar:

Adaptatsiya qiyinchiliklari bo‘lgan o‘quvchilar bilan moslashuvchanlikni oshirish.

Diqqat, xotira, tafakkur rivojlanishidagi nuqsonlarni korreksiya qilish va rivojlantirish.

Emotsional beqarorlikni (yuqori xavotirlanish, qo‘rquvlar) bartaraf etish.

Xulq-atvor buzilishlarini (agressiya, passivlik) korreksiya qilish.

O‘ziga ishonchni oshirish, muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish.

Metodlar: Individual korreksion mashg‘ulotlar, guruhli treninglar, o‘yin terapiyasi, art-terapiya (rasm chizish, loy ishlash), ertak terapiyasi, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi elementlari.

3. Psixologik maslahat

Ta’lim jarayoni ishtirokchilari (o‘quvchilar, o‘qituvchilar, ota-onalar)ga psixologik yordam ko‘rsatish va ularning muammolarini hal qilishga ko‘maklashish.

MUHOKAMA VA TAHLILLAR

Maktab psixologining xizmat faoliyati o‘quvchilarning nafaqat akademik o‘zlashtirishiga, balki ularning psixologik farovonligi, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi hayotda o‘z o‘rnini topishiga beqiyos ta’sir ko‘rsatadi. Nukus shahridagi 24- va 55-maktablar tajribasi maktab psixologik xizmatining o‘quv-tarbiya jarayonidagi muhimligini yaqqol tasdiqlaydi. Psixologlar tomonidan olib boriladigan tizimli diagnostika, maqsadli korreksiya va rivojlantirish ishlari, o‘z vaqtida beriladigan maslahatlar o‘quvchilardagi ko‘plab muammolarni erta bosqichda bartaraf etishga, ularning ijodiy salohiyatini ochishga yordam beradi.

Samaradorlik omillari:

Kompleks yondashuv: Faqat bitta yo‘nalishga cheklanmasdan, psixodiagnostika, korreksiya, maslahat va profilaktik ishlarni birgalikda olib borish samaradorlikni oshiradi.

Hamkorlik: O‘qituvchilar, ota-onalar va maktab ma‘muriyati bilan uzluksiz hamkorlik psixologning ishini yanada kuchaytiradi.

Individual va guruhli ishlarni uyg‘unlashtirish: Ayrim muammolar individual yondashuvni talab qilsa, ba‘zi muammolar guruhli ishlarda samarali hal etiladi.

Mavjud qiyinchiliklar va yechimlar:

Yuklama va vaqt cheklovi: Maktab psixologining ishi ko‘p qirrali va yuqori yuklamani talab qiladi. Buni optimallashtirish uchun maktab ma‘muriyati tomonidan qo‘shimcha resurslar (yordamchi materiallar, kompyuter dasturlari) ajratish, shuningdek, psixolog uchun yillik ish rejasini realistik tarzda tuzish kerak.

Ota-onalarning jalb qilinishi: Ba‘zi ota-onalar psixologik xizmatga yetarli e‘tibor bermasliklari mumkin. Bu holatda psixologning ota-onalar bilan ishonchli munosabatlar o‘rnatishi, psixologik ma‘rifat ishlarini muntazam olib borishi va ularni maktab tadbirlariga faol jalb qilishi muhim.

Malaka oshirish: Psixologlar o‘z malakalarini doimiy ravishda oshirib borishlari, yangi metodika va texnologiyalarni o‘zlashtirishlari zarur. Davlat tomonidan muntazam seminar-treninglar tashkil etilishi lozim.

Axloqiy tamoyillar: Psixolog o‘z faoliyatida maxfiylik, konfidensiallik va shaxsning huquqlarini himoya qilish kabi axloqiy tamoyillarga qat‘iy rioya etishi shart.

Maktab psixologik xizmatining samaradorligi uning uzluksiz, tizimli va kompleks tarzda tashkil etilishi bilan bevosita bog‘liq. Bu bolalar va o‘smirlarning har tomonlama barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetishi uchun muhim poydevor yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktab psixologining xizmat faoliyati zamonaviy ta‘lim tizimining ajralmas va strategik muhim qismidir. U o‘quvchilarning psixologik salomatligini ta‘minlash, ularning adaptatsiya, o‘zlashtirish, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuvida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etishda muhim rol o‘ynaydi. Psixodiagnostika, psixokorreksiya, maslahat, profilaktika va ma‘rifiy ishlar maktab psixologining asosiy yo‘nalishlari bo‘lib, ularning samaradorligi o‘qituvchilar, ota-onalar va maktab ma‘muriyati bilan yaqin hamkorlikka tayanadi. Nukus shahridagi 24- va 55-umumta‘lim maktablari tajribasi maktab psixologining xizmat faoliyati o‘quvchilarning hayotida ijobiy o‘zgarishlar yaratishga qodir ekanligini isbotlaydi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

Maktab psixologik xizmatini moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, zamonaviy diagnostik va korreksion materiallar, kompyuter dasturlari bilan ta‘minlash.

Maktab psixologlari uchun muntazam ravishda ilmiy-amaliy anjumanlar, malaka oshirish kurslari tashkil etish va ularni yangi metodologiyalar bilan tanishtirish.

Ota-onalar uchun psixologik ma’rifat ishlarini kuchaytirish, ularning maktab psixologik xizmatiga bo’lgan ishonchini oshirish va bolalar tarbiyasida faol ishtirok etishga undash.

Maktab pedagogik jamoasi orasida psixologik bilimlarni keng yoyish, o’qituvchilarning psixologik kompetentligini oshirish bo’yicha treninglar o’tkazish.

Maktab psixologining vazifalarini optimallashtirish, psixologik xizmat ko’rsatish me’yorlarini takomillashtirish, shu bilan birga uning etik tamoyillarga qat’iy rioya etilishini ta’minlash.

Ushbu tavsiyalar maktablarda psixologik xizmatni yanada takomillashtirishga, har bir o’quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro’yobga chiqarishga va jamiyatimiz uchun intellektual va ma’naviy jihatdan yetuk, barkamol shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston", 2022.
2. G‘oziyev E.G‘. "Pedagogik psixologiya". – Toshkent: "O‘qituvchi", 2008.
3. Karimova V.M. "Psixologiya: Ma’ruzalar matni". – Toshkent: "Sharq", 2002.
4. Nishonova Z.T. "Maktabda psixologik xizmat". – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2015.
5. Ananyev B.G. "Chelovek kak predmet poznaniya". – Sankt-Peterburg: Piter, 2001.
6. Vygotskiy L.S. "Pedagogicheskaya psixologiya". – Moskva: AST, Astrel, Xranitel, 2008.
7. Elkonin D.B. "Psixologiya igri". – Moskva: Vldos, 1999.
8. Xarlamenko I.V. "Psixologiya shkolnogo konsaltasiya". – Sankt-Peterburg: Rech, 2006.